

piinatud loomad nimetasid walu pärast hulga inimesi, kes neile meele tulid. Neid pandi ka wangi ja piinatati nii kaua, kunni nad enda peale tõstetud walet tõeks tunnistasid, — sest lühikene surmawalu näitas palju kergem kannatada, kui sestinnane raske piinamine tuliste tangidega, raudnäpistidega, liikmete wälja wenitamistega ja muu koleda piinamise riistadega, mis inimeste sugule häbiks wanal aeal igas kohas valmistati ja tarwidati. Seal wiidi mõnikord õnnetumaid loomast hulga kaupa tuleriite peale ja põletati neid elusalt ära. Süüsi ei lõpenud nõidade selts maa pealt otsa!

Sel wiisil saiwad wanal aeal mitu tuhat ilma süta inimest piinatud ja ärahukatud, üksnes selle wale, naeruwäart arwamise pärast, et nõiad kuradiga kaupa pidid olema teinud. Ja sestnane kole õnnetus oli igal maal; Saksamaal põletati saea aasta eest wiimne nõid. Ka meie maal leiti niihästi endise Piiskopi ja Nüütsi, kui iljemine Rootsi walitsuse aeal sagedast nõidade peale kohtu mõistmist ja nende hukamist. — Nii oli, sõber, wana pimedate aegade kuju, enne õnneliku Wene Keisride walitsuste hakatust! Kõik häädused ja seaduse kergitused on, nõnda kui täielikum õpetuse walgus, wiimisel poolsteistsaada aastadel meie maale osaks saanud. Seda meele tuletates peaks kül igaüks, noor ja wana, Jumalalle tänu andma, selle järel armulise riigi walitsejale, suure Keisrile! Iseäranis näüd, kus meie riik waenlaste

pakitusel on, peab iga alam — se on lapse kodus — helde isaliku Ülemwalitsejale jõudo mööda tegude läbi wäljanäitama, et meie armuannete wasto mitte tänamata loomad ei ole. Tugewad nooremad mehed koguga rõemuga sõalipu alla koka, isamaa rajadelle warjaks, „raudaseinaks raukadele!“ Wanad ja rammutumad püüdke noorematele seda wahet seletada, mis endise ja meie aega wahel on, sest

„Wanast oli pisa piina aega,
Nüüd aga üsnu õnne aega!“

kiidab tõt mööda laulusõna, mis ei ole wõerast lausitud loonud, waid mis Eesti külade wainul, kodu lapse kombel, üleskaswas. — Kül oleks mõnus ja auuwäart, kui siin ja seal meie maal ka pisut nähtawaks tõusels sest, mis Wene maal wiimisel sõda aastal igas linnas, külas ja üssilutes peredes juhtus. Isad, kes tugewad olid, tulid poegadega seltsis ennast sõamehels pakuma; teised tõiwad raha, nende hulgas palju, kes Ehwangeliumis räägitud lese naise kombel ühe ainukeste teenari raha kasti paniwad, ja tõeste! nemad olid enam toonud, kui rikad oma tuhandetega, sest Jumal ei waata mitte ande, waid andja südame peale. Nõnda ka siin, mis riigi ja isamaa kasuks tuakse, ja ei mite selle pisukese ande, waid andja lahke südame pärast wasto wõetakse, tõil nende hääks koka pannakse, kes sõas hawatud ehk wigasels saawad. — Aga kallame jutu joonele tagasi.

Meie päiwil on walitsuse poolt käsku antud, et